

УДК 327 (477)(045)

*Дерев'яно Ігор Петрович**кандидат історичних наук, доцент,**Національний авіаційний університет,**Київ, Україна,**derevianko_ip@ukr.net*

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (1994–1999)

У статті з'ясовано, що у контексті геополітичних реалій зовнішньополітична діяльність України протягом 1994–1999 рр. була спрямована на практичну реалізацію стратегічного зовнішньополітичного пріоритету – інтегрування до ЄС. У цей період почали закладатися підвалини євроінтеграційної політики України. Саме тоді розпочався процес формування договірно-правової бази співробітництва Україна – ЄС. Правовою основою відносин стала Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Союзом. Зазначено, що партнерський діалог між сторонами набув подальшого розвитку у рамках щорічних засідань саміту Україна–ЄС.

Проведений аналіз засвідчив, що польська преса приділяла чималу увагу налагодженню партнерських відносин між Україною та ЄС, даючи їм розгорнутий коментар.

На основі аналізу публікацій польських провідних видань з'ясовано, що Україна – ЄС пройшли шлях від початкових політичних декларацій та надання технічної і фінансової допомоги ЄС до широкого спектра співробітництва.

Для предметного дослідження процесу становлення і розвитку відносин між Україною і ЄС протягом 1994–1999 рр. за матеріалами провідних польських видань використовувався історико-описовий метод.

Для визначення ролі польських періодичних видань у висвітленні змісту європейського вектора зовнішньої політики України використано такі загальнонаукові методи як системний, інформаційний, семіотичний. Системний метод у поєднанні з проблемно-хронологічним дозволив розглянути становлення та розвиток інтеграції України до європейських структур як цілісний діалектичний процес.

Ключові слова: Україна, ЄС, євроінтеграція, польська преса.

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (1994–1999)

Derevianko Ihor, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, National Aviation University, Kyiv, Ukraine

European vector of Ukraine through the prism of the Polish leading press (1994–1999)

The article states the foreign policy activities of Ukraine during 1994–1999 to be aimed at the practical implementation of the strategic foreign policy priority – integration into the EU in the context of geopolitical realities. The foundations of the European integration policy of Ukraine began to be laid during this period. It was the time when the process of forming the juridical basis of Ukraine – EU cooperation began. The legal basis for relations was the Agreement on Partnership and Cooperation between Ukraine and the European Union. It was noted that the partnership dialogue between the parties was further developed in the framework of the annual meetings of the Ukraine–EU summit.

The Polish press paid considerable attention to the establishment of partnership relations between Ukraine and the EU, giving them a detailed comment. Based on the analysis of the Polish leading publications, it was found that Ukraine–EU have gone from initial political declarations and the provision of technical and financial assistance from the EU to a wide range of cooperation.

For a case study of the process of formation and development of relations between Ukraine and the EU, based on materials from leading Polish publications, the historical descriptive method was used. To determine the role of Polish periodicals in covering the content of the European vector of Ukraine’s foreign policy, such general scientific methods as systemic, informational, semiotic were used. The system method in combination with the problem-chronological one allowed to consider the formation and development of Ukraine’s integration into European structures as an integral dialectical process.

Key words: Ukraine, the EU, European Integration, Polish Media.

Дерев'янюк Ігорь Петрович, кандидат исторических наук, доцент, Национальный авиационный университет, Киев, Украина

Европейский вектор Украины в освещении польской прессы (1994–1999)

В статье установлено, что в контексте геополитических реалий внешнеполитическая деятельность Украины в течение 1994–1999 гг. была направлена на практическую реализацию стратегического внешнеполитического приоритета – интеграции в ЕС. В этот период начали закладываться основы евроинтеграционной политики Украины. Именно тогда начался процесс формирования договорно-правовой базы сотрудничества Украина – ЕС. Правовой основой отношений стало Соглашение о партнерстве и сотрудничестве между Украиной и Европейским Союзом. Отмечено, что партнерский диалог между сторонами получил дальнейшее развитие в рамках ежегодных заседаний саммита Украина – ЕС.

Проведений аналіз показав, що польська преса уделала немале уваження налагодженню партнерських відносин між Україною та ЄС, надаючи їм розгорнутий коментарій.

На основі аналізу публікацій польських провідних видань встановлено, що Україна – ЄС пройшли шлях від початкових політичних декларацій до надання технічної та фінансової допомоги ЄС до широкого спектру співпраці.

Для предметного дослідження процесу становлення та розвитку відносин між Україною та ЄС за період 1994–1999 рр. за матеріалами провідних польських видань застосовано історико-описальний метод.

Для визначення ролі польських періодичних видань у висвітленні змісту європейського вектора зовнішньої політики України використано такі загальнонаукові методи як системний, інформаційний, семиотичний. Системний метод у поєднанні з проблемно-хронологічним дозволив розглянути становлення та розвиток інтеграції України до європейських структур як цілісний діалектичний процес.

Ключові слова: Україна, ЄС, євроінтеграція, польська преса.

Вступ. Будучи в геополітичному вимірі європейською державою, Україна стратегічно зацікавлена у поглибленні співпраці з країнами Європейського Союзу та розвитку архітектури європейської безпеки. Суспільно-політичні трансформації в Україні, її модель зовнішньої і внутрішньої політики, узгодження інтересів і ціннісних орієнтирів, основні засади і зміст політики ЄС визначають траєкторію розвитку європейської політики України.

Репрезентування найвпливовішими друкованими ЗМІ Польщі європейського напрямку зовнішньої політики України викликає підвищений науково-пізнавальний інтерес та актуалізує тематику дослідження. Важливим компонентом цієї проблеми є висвітлення польськими мас-медіа різномісних аспектів відносин між Україною та ЄС.

Попри те, що публікації польської преси викликають закономірний інтерес з боку українських реципієнтів і науковців, в Україні нині дослідження української тематики у провідній польській періодиці не стало предметом широкого та об'єктивного вивчення. Дана обставина спонукає до переосмислення традиційних та розробки нових підходів щодо висвітлення ролі польських ЗМІ в реалізації зовнішньополітичного курсу України на євроінтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Комплекс багатогранних відносин України з ЄС розкривають праці І. Артьомова, В. Копійки, А. Кудряченка, В. Манжоли, Л. Чекаленко, І Тодорова, О. Шниркова, Г. Яворської. Дослідження науковців присвячені питанням формування та розвитку зовнішньополітичних зв'язків між Україною та ЄС, реалізації зовнішньополітичного курсу України на

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (1994–1999)

євроінтеграцію, політичним проблемам входження України до європейських структур.

Питання висвітлення європейського напрямку зовнішньої політики України в польських ЗМІ в українській історіографії згадуються фрагментарно, проте узагальнення та оцінки дослідників допомагають усвідомити значення, витоки і причини багатьох важливих подій та процесів, пов'язаних з розвитком відносин між Україною та ЄС.

Мета статті – проаналізувати у контексті провідних польських ЗМІ зміст, характер й особливості формування політичних засад України, спрямованих на інтеграцію до європейських структур, дослідити тематичну складову інформаційного контенту польської преси.

Виклад основного матеріалу дослідження. У др. пол. 90-х рр. XX ст. співробітництво між Україною і ЄС розвивалося по висхідній лінії, хоча і не без певних ускладнень. Значний прогрес у відносинах між Україною та ЄС спостерігався у 1994 р. 9–11 березня 1994 р. Трійка ЄС прибула з офіційним візитом до Києва, в ході якого відбулися зустрічі з Президентом України і Головою Верховної Ради України. Тоді ж було проведено перше засідання Україна–Трійка ЄС на рівні Міністрів закордонних справ. Засідання у форматі Україна–Трійка ЄС стали однією з ключових політичних подій двосторонніх відносин.

Чимало статей у польській пресі було присвячено підписанню Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС. Знаковою подією для України стало укладення 14 червня 1994 р. в Люксембурзі Угоди про партнерство і співробітництво з Європейськими Союзом (УПС), яка визначала правовий механізм взаємодії між двома сторонами і передбачала перспективу приєднання до Договору про вільну торгівлю з ЄС, але не набуття асоційованого членства, що констатувала «Gazeta Wyborcza» (Alterman, 1994).

Угода, яка містила 1009 статей, 5 анексів і Протокол про взаємодопомогу щодо торговельних мит, була основною формою співпраці, засобом регулювання відносин і передбачала підтримку ЄС у проведенні ринкових реформ і демократичних перетворень (Korniievskiy, 2002, р. 38)

Під час підписання УПС першим Президентом України Л. Кравчуком було заявлено про намір України набути членства в ЄС (Chekalenko, 2006, р. 249).

У 1994 р. популярні польські видання розглядали угоду як важливий інструмент співпраці між сторонами, який не створював жодних передумов для набуття членства в ЄС. Проте угода заклала базову основу для політичного, економічного та культурного діалогу Києва з Брюсселем. Водночас мас-медіа Польщі зауважували, що Україна стала першою пострадянською республікою, яка підписала Угоду про партнерство і співробітництво з Європейськими Союзом (Alterman, 1994; Rzeczpospolita, 1994).

Після підписання УПС визнання законності українських інтересів та перші позитивні зміни у ставленні ЄС до України були відображені в прийнятих Радою Міністрів ЄС 31 жовтня 1994 р. спеціальної резолюції і рішенні про спільну позицію щодо України від 28 листопада 1994 р., які започаткували процес виконання стратегії Євросоюзу щодо України. Водночас реалізація УПС гальмувалася через тривалий процес її ратифікації парламентами європейських держав. І лише 1 березня 1998 р. Угода про партнерство і співробітництво з Європейським Союзом офіційно набула чинності, коли останньою її ратифікувала Португалія. Відтоді почався новий етап інтенсифікації взаємодії Україна – ЄС (Soroka, 2001, р. 87).

Польський часопис «Polityka» стверджував, якщо до сер. 90-х рр. Євросоюз виявляв певну стриманість щодо контактів з Україною, то надалі спостерігалось помітне поживлення у відносинах між Україною та ЄС. Незважаючи на певні труднощі, які виникали у процесі розбудови ефективної моделі співпраці між Україною та ЄС, партнерські відносини між сторонами у цілому розвивалися по висхідній лінії, про що робить висновок «Polityka» (Prusinowski, 1994).

Особливу роль у відносинах між Києвом і Брюсселем відіграли події пов'язані з першим засіданням Спільного комітету Україна – ЄС 24 березня 1995 р., на якому було розглянуто питання міжгалузевої співпраці України з ЄС та відкриттям у липні того ж року в Брюсселі Представництва України при ЄС. Це дало можливість у певній мірі посилити як політичні, так і економічні контакти між сторонами (Chekalenko, 2006, р. 251).

Зустріч Президента України Л. Кучми з Президентом Європейської Комісії Ж. Сантером, яка відбулася 1 червня 1995 р., описує газета «Rzeczpospolita». Результатом зустрічі стало підписання Тимчасової угоди про торгівлю, на основі якої почали діяти торговельні положення УПС. Польське видання звертає увагу і на діалог Л. Кучми з генеральним секретарем НАТО Віллі Класом, який «без надмірного ентузіазму говорив про можливе членство України в ЄС і НАТО» (Grzelec, 1995).

Завдяки дипломатичним зусиллям 9 листопада 1995 р. Україна стала повноправним членом Ради Європи і взяла на себе низку зобов'язань у сфері реформування чинного законодавства на основі норм та стандартів Ради Європи.

«Засвідчив визнання з боку європейської спільноти прогресивних політичних та економічних реформ, вступ України до Ради Європи, урочиста церемонія якого відбулася 9 листопада 1995 р.», – повідомляло впливове польське видання «Rzeczpospolita» (Ostrovsky, 1995).

«Кредитом довіри» назвала «Gazeta Wyborcza» «вступ України до сім'ї європейських держав» (Gromadzki, 1995).

На відміну від країн пострадянського простору до країн ЦСЄ Брюссель застосував стратегію багаторівневої інтеграції. ЄС розробив кілька ступенів співпраці із країнами по периметру своїх кордонів. З країнами ЦСЄ Євросоюз

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (1994–1999)

підписав угоди про асоційоване членство (Європейські угоди), які передбачали в перспективі набуття членства в ЄС.

Щоб забезпечити виконання положень Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Союзом було запроваджено інституційне співробітництво в рамках самітів Україна – ЄС, Ради з питань співробітництва, Комітету з питань співробітництва (*Yevropeiskyi proekt ta Ukraina*, 2012, pp. 43–44). Отже, у др. пол. 90-х рр. ЄС виявив готовність активізувати політичну та економічну взаємодію з Україною.

Щоденні видання «Gazeta Wyborcza», «Rzeczpospolita» та часописи «Polityka» і «Wprost» не піддають сумніву той факт, що європейський вектор є магістральним у зовнішньополітичному курсі України за весь період незалежності. Авторитетні видання Польщі, акцентуючи увагу на активній участі України в міжнародних універсальних і регіональних організаціях, зазначають, що важливим підсумком української зовнішньої політики перших років незалежності стало входження України до ОБСЄ в 1992 р. і Ради Європи у 1995 р., а також започаткування партнерського діалогу з ЄС в 1994 р. і НАТО в 1997 р.

Поступово політичний діалог між Україною та ЄС набував практичного змісту. Стан ратифікації УПС та питання надання Україні статусу країни з перехідною економікою було обговорено 6–7 травня 1996 р. на засіданні Спільного комітету Україна – ЄС.

Під час саміту ЄС, що проходив у Флоренції в липні 1996 р. Україна була визнана країною з перехідною економікою. Поступальний розвиток відносин між Україною і ЄС сприяв акумуляції певного досвіду в налагодженні прагматичних зв'язків в політичній, економічній та науково-просвітницькій сферах. Збереження динаміки у взаємних контактах підтвердилося політичним кроком ЄС, який 6 грудня 1996 р. прийняв План дій щодо України і висловив готовність поглиблювати політико-економічні відносини. План дій щодо України, прийнятий Радою міністрів ЄС, окреслив напрямки співпраці України з ЄС (Chekalenko, 2006, p. 251).

Угода про партнерство та співробітництво між Україною та Європейськими Співтовариствами доповнювалася галузевими угодами. Зокрема, 15 липня 1997 р. було підписано Угоду між Європейським Співтовариством по вугіллю та сталі та Урядом України про торгівлю сталеливарними виробами.

Партнерський діалог Україна – ЄС набув подальшого розвитку у рамках щорічних засідань саміту Україна – ЄС за участю Президента України та Трійки ЄС. Перший саміт Україна – ЄС, що проходив у Києві 5 вересня 1997 р. підтвердив європейський вибір України, виявив проблеми в договірно-правовій базі та обговорив шляхи розвитку торговельно-економічної співпраці.

Остаточний механізм проведення щорічних зустрічей у форматі саміту Україна – ЄС був сформований після ратифікації УПС в 1998 р.

Таким чином, було започатковано найвищу форму регулярної політико-економічної взаємодії. Після завершення роботи першого саміту відбулися помітні зрушення у внутрішньому забезпеченні євроінтеграційної стратегії України.

Знаковим і насиченим на події виявився 1998 р., коли закладалася інституційна основа співпраці і формувалися передумови для забезпечення в перспективі поступально-системного прогресу у відносинах між Україною і ЄС.

Слідуючи хронології подій слід зазначити, що для забезпечення передумов входу України до політичного, економічного і правового простору та реалізації УПС відповідно Указу Президента України від 24 лютого 1998 р. було створено Українську частину Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС.

Дотримуючись європейського вибору, Україна вперше офіційно заявила про намір набути статус асоційованого члена ЄС на Першому засіданні Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, яке проходило 8–9 червня 1998 р. у Люксембурзі. Звернення прем'єр-міністра України заклало формальні підстави для набуття Україною членства в Євросоюзі. Рада з питань співробітництва також прийняла Спільну робочу програму з впровадження УПС на 1998–1999 рр. (Todorov, 2006, p. 36).

З погляду концептуальної визначеності зовнішньополітичного курсу України особливе значення мав Указ Президента України від 11 червня 1998 р. «Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу», розрахованої на період до 2007 р. Саме з нього почалася імплементація положень Угоди про партнерство та співробітництво до українського законодавства. У документі, який визначав основні напрями роботи органів виконавчої влади, стратегічною метою України проголошувалося набуття повноправного членства в ЄС, а головним зовнішньополітичним пріоритетом – отримання статусу асоційованого члена Євросоюзу у середньостроковій перспективі (Soroaka, 2001).

На другому саміті Україна – ЄС, який проходив у Відні 16 жовтня 1998 р. співробітництво України та ЄС було визначено як «стратегічне та унікальне партнерство» й розглянуто низку питань, що стосувалися сфери зовнішньої політики та політики безпеки. Віденський саміт став важливою віхою у партнерському діалозі, що засвідчив поступальний характер європейського курсу України і підтвердив її твердий намір інтегруватися до ЄС. Проте українському керівництву під час зустрічі не вдалося переконати представників ЄС у необхідності перевести співпрацю на більш якісний рівень і розпочати діалог про надання Україні статусу країни-кандидата на вступ до ЄС (Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy).

Політична взаємодія України з європейськими структурами, яка неухильно розвивалася, відповідала інтересам українського керівництва. Однак розбудова торговельно-економічних зв'язків країн Євросоюзу з Україною серйозно ускладнювалася її внутрішніми протиріччями. Президент України, сподіваючись

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (1994–1999)

отримати підтримку ЄС, вважав, що Брюссель відносно України зайняв позицію спостерігача.

Показово, що і українська, і європейська сторони часто використовували форми співпраці, які виникали між ними, з метою досягнення односторонньої вигоди. Польські якісні друковані ЗМІ вважали, що політична еліта України і представники національного бізнесу вбачали у співпраці з ЄС перш за все засіб для підтримки і захисту своїх інтересів. Водночас для Брюсселя Україна також не становила особливої цінності. Євросоюз не розглядав Україну як важливого геополітичного гравця і був зацікавлений не стільки в інтеграції української держави у глобальну економіку, скільки в зміцненні своїх політичних і економічних позицій.

У відносинах між Києвом і Брюсселем з 1994 р. спостерігалось значне розширення масштабів взаєморозуміння, зближення практичних підходів до вирішення вузлових питань двостороннього співробітництва. 5 листопада 1998 р. в Брюсселі відбулося перше засідання Комітету з питань співробітництва України з ЄС в рамках УПС. Результатом роботи якого стало заснування 6-ти галузевих підкомітетів.

Друге засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС, яке відбулося 26–27 квітня 1999 р. розглянуло економічні аспекти двосторонніх відносин та відзначило успішність реалізації Спільної робочої програми по імплементації УПС.

Чимало матеріалів польських видань було присвячено візиту Президента України Л. Кучми до Варшави, який відбувся 14–15 січня 1999 р. Як інформувала «Gazeta Wyborcza», під час зустрічі президенти Польщі та України «обговорили проблеми адаптації двосторонніх відносин до європейського інтеграційного процесу, розвиток військового співробітництва після вступу Польщі в НАТО та питання будівництва нафтопроводу Одеса-Броди-Гданськ». «У Варшаві український президент Леонід Кучма відчув сильну підтримку з боку А. Квасневського. Обидва критикували Захід за непослідовність у підтримці реформ в Україні», – писала «Pzeczpospolita» (Popowski, 1999).

Про зовнішню політику українського лідера Л. Кучми висловився часопис «Polityka», який зображав його «як сильного Президента слабкої країни» Президент України Л. Кучма, дотримуючись політики балансування між Сходом і Заходом, наголошував на відсутності протиріч між проєвропейською та проросійською орієнтаціями. Концепція багатовекторності мала забезпечувати стабільний розвиток відносин як з Росією так і з Європейським Союзом (Wilczak, 1999).

На кельнському саміті ЄС 3–4 червня 1999 р. було визнано «досягнення якісно нового рівня у стосунках Україною». Брюссель надавав важливого значення розробці Спільної стратегії ЄС щодо України, яка мала сприяти «розширенню всього обсягу тісних взаємовідносин між Україною та ЄС» (Chekalenko, 2006).

У розумінні редакції газети «Rzeczpospolita» вагомим кроком у подальшій інтенсифікації відносин між Україною та ЄС став третій саміт Україна – ЄС, який відбувся 23 липня 1999 р. в Києві. У ході саміту, як пише видання, Євросоюз, визнавши успіхи євроінтеграційної політики України, підтвердив намір «підтримувати зусилля України у досягненні вимог щодо вступу до СОТ» і закликав «українські владні структури здійснити відповідні заходи для досягнення цієї мети» (Kościński, 1999).

23 вересня 1999 р. в ході засідання Україна – Трійка ЄС на рівні Міністрів закордонних справ Брюссель відзначив важливість проєвропейського вибору України та наголосив на повазі до європейського курсу України і ознайомив з основними положеннями Спільної стратегії ЄС щодо України.

Як повідомляла «Gazeta Wyborcza», український президент розраховував на чіткий сигнал від гельсінкського саміту Євросоюзу. Але західні європейські лідери не зважали на європейські прагнення України, що констатувала редакція видання (Ashborne, 1999).

На гельсінкському саміті Євросоюзу 10 грудня 1999 р., який широко висвітлювався у польських ЗМІ, була ухвалена Спільна стратегія ЄС щодо України, в якій зазначалося, що «ЄС визнає європейські прагнення України та вітає проєвропейський вибір України». У документі проголошувалися основні цілі Євросоюзу відносно України, які передбачали «підтримку процесу демократичних та економічних перетворень в Україні, забезпечення стабільності та безпеки і вирішення спільних проблем на європейському континенті, підтримку зміцнення співпраці між ЄС та Україною в контексті розширення ЄС» (Todorov, 2006, p. 41).

Спільна стратегія ЄС щодо України, попри декларативний характер, віддзеркалювала специфічну конфігурацію взаємодії між Україною і ЄС і не містила постанов про можливість вступу України до ЄС. Прийняті положення ЄС засвідчили політичну неготовність Брюсселя до діалогу з Києвом про перспективи України щодо членства в Євросоюзі. В Спільній стратегії йшлося про пріоритетні напрями політики ЄС на чотирирічний період.

Висновки. Отже, з 1994–1999 рр. розпочався процес формування договірно-правової бази співробітництва Україна – ЄС. Саме тоді почали закладатися підвалини євроінтеграційної політики України. Правовою основою відносин стала Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Союзом. Відносини між Україною і ЄС, маючи багатовимірний характер, за визначенням польської преси, почали розвиватися у політичній, торговельно-економічній, гуманітарній площинах.

Упродовж 90-х рр. ХХ ст., на думку провідних польських видань, українська дипломатія вимірювала свої здобутки головним чином кількістю підписаних угод, декларативних заяв, в яких йшлося про незмінність європейського вибору. ЄС і Україна фактично діяли в унісон і не обтяжували себе конкретними цілями і

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНИ У ВИСВІТЛЕННІ ПОЛЬСЬКОЇ ПРЕСИ (1994–1999)

завданнями. ЄС більше уваги звертав на розробку різноманітних стратегій, і не виробив навіть формальних критеріїв, які наблизили б Україну принаймні до статусу асоційованого члена ЄС.

Дослідження тематичної складової інформаційного контенту показало, що найпопулярніші друковані польські медіа зважаючи на проблеми взаємовідносин України з Європейським Союзом, розкривають багатогранні аспекти їхньої співпраці.

На тлі еволюції геополітичних реалій Україні не вдалося співвіднести динаміку політичного діалогу з ЄС з динамікою внутрішнього розвитку і створити передумови для стійкої парадигми відносин.

References:

1. Alterman, M. (1994). 'Ukraina partnerem Unii'. *Gazeta Wyborcza*, no 137, p. 7.
2. Ashborne, A. (1999). 'Jeszcze nie czas'. *Gazeta Wyborcza*, no 278, p. 13.
3. Chekalenko, L. D. (2006). *Zovnishnia polityka Ukrainy* [Foreign policy of Ukraine]. Kyiv: Lybid.
4. Gromadzki, G. (1995). 'Rada Europy'. *Gazeta Wyborcza*, no 262, p. 6.
5. Grzelec, M. (1995). 'Ukrainie nie spieszno do NATO'. *Rzeczpospolita*, no 495, p. 10.
6. Korniiievskiy, O. A. (2002). 'Yevropeyskiy vybir Ukrainy: prahnennia ta realii' [European choice of Ukraine: desire and realities]. *Politychnyi kalendar. Informatsiino-analitychnyi ohliad* [Political Calendar. Information analytical review], no. 6, pp. 38–43.
7. Kościński, P. (1999). 'Przyciąganie UE'. *Rzeczpospolita*, no 1758, p. 11.
8. *Ministerstvo zakordonnykh sprav Ukrainy* [Ministry of Foreign Affairs of Ukraine], [online] Available at: <<http://www.mfa.gov.ua>> [Accessed 10 October 2018].
9. Ostrovsky, M. (1995). 'Ukraina i Macedonia w Radzie Europy'. *Rzeczpospolita*, no 615, p. 1.
10. Popowski, S. (1999). 'Polska – Ukraina'. *Pzeczpospolita*, no 1596, p. 11.
11. Prusinowski, A. (1994). 'Powoli toniemy'. *Polityka*, no 16 (1928), p. 21.
12. *Rzeczpospolita* (1994). no 201, p. 1.
13. Soroka, M. (2001). *Svit vidkryvaie Ukrainu: pro zovnishniu polityku Ukrainskoi derzhavy u 90-kh rokakh XX stolittia: Statti. Dokumenty. Komentari* [The world is opening Ukraine: about the foreign policy of the Ukrainian state in the 90s of the twentieth century: Articles. Documents. Comments]. Kyiv: Kyivska Pravda.
14. Todorov, I. Ya. (2006). *Ukraina na shliakhu do yevropeiskoi ta yevroatlantychnoi spilnoty* [Ukraine on the way to the European and Euro-Atlantic community]. Donetsk : Donetsk National University.

15. *Yevropeyskyi proekt ta Ukraina* [European project and Ukraine]. (2012), Kyiv: The National Institute for Strategic Studies.

16. Wilczak, J. (1999). 'Powtórka z Kuczmy'. *Polityka*, no. 46 (2221), pp. 1–2.

© Дерев'янка І. П., 2019